

Харченко В.А., к.е.н., доцент
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Донецьк

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Харченко Вікторія Анатоліївна Особливості застосування системного підходу до управління підприємством. Обґрунтовано необхідність та особливості застосування системного підходу до управління промисловим підприємством у сучасних умовах здійснення фінансово-господарської діяльності.

Харченко Виктория Анатольевна Особенности применения системного подхода к управлению предприятием. Обоснована необхідність и особенности применения системного подхода к управлению промышленным предприятием в современных условиях осуществления финансово-хозяйственной деятельности.

Kharchenko Viktoriya. Peculiarities of application of systematic approach to enterprises management. There have been grounded the necessity and peculiarities of systematic approach to industrial enterprises management in the modern conditions of financial and economic activity.

Постановка проблеми. Кризові явища, які відбуваються в економіці, фінансах, промислового розвитку нашої держави, свідчать про недалекоглядність державної політики, що має прояв у чисельних прорахунках при визначенні ринкових пріоритетів, про недооцінювання впливу фінансової складової на стабільність виробничо-економічного стану, про неефективне управління фінансово-господарською діяльністю на підприємствах крупного, середнього та малого бізнесу. У цьому зв'язку проблема підвищення ефективності управління у процесі функціонування підприємства потребує подальшого вивчення як у теоретичному, так і у практичному аспекті з урахуванням впливу існуючих тенденцій і закономірностей, які відбуваються у світі та знаходять прояв у реально діючій господарській системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як довів проведений аналіз наукових розробок з теорії організації, з теорії управління, з менеджменту підприємств існує чотири основні підходи до управління підприємством [1-9]: традиційний, процесний, системний, ситуативний (або ситуаційний), кожен з яких передбачає використання певних методів і прийомів управління. Крім того, Р. Дафт розглядає такі сучасні тенденції у менеджменті, як комплексне управління якістю; перехід до організації, що навчається; управління технологічно орієнтованим робочим місцем [3, с. 83]. Серед

наукових підходів до управління Р.А. Фатхугдінов також виділяє комплексний, маркетинговий, динамічний, нормативний, відтворювальний тощо [9]; Ю.В. Васильєв, В.М. Парахіна, Л.І. Ушвицький окремо додають статичний, виробничий, інноваційний та інші [2].

Основою методології менеджменту вважають системний підхід [2, с. 57; 4, с. 66], відповідно до якого підприємство розглядається як система із взаємопов'язаними елементами. Безперечно усі підходи до управління сприяють розвитку діяльності підприємства, однак у сучасних складних післякризових умовах ведення бізнесу проблеми підприємства повинні вирішуватися із використанням системного підходу до управління, який дозволив би розглядати суб'єкт господарювання як систему, ефективність функціонування якої залежить від узгодженої дії усіх ланок управління, реалізації управлінських функцій у процесі здійснення усіх видів діяльності в розрізі окремих операцій в конкретній ситуації. Саме проблемі застосування системного підходу в менеджменті підприємства на сучасному етапі функціонування присвячене проведене дослідження.

Мета статті полягає у подальшому розвитку теоретичних положень щодо застосування системного підходу до управління промисловим підприємством в сучасних умовах господарювання.

Викладення основного матеріалу. Системний підхід до управління інтегрує різні напрями управлінської думки, дозволяє врахувати зміни на підприємстві як відкритій системі з урахуванням існуючих зв'язків між різними підсистемами, елементами підсистем тощо.

Системний підхід в управлінні базується на загальній теорії систем, згідно з якою:

- 1) дослідження окремих частин цілого не дозволяє мати уявлення про ціле (твердження Л. Берталанфі);
- 2) втрата функціональності будь-якої частини цілого може призвести до втрати працездатності усієї системи (позиція П. Анохіна).

Досліджуючи системний підхід в управлінні, слід розглянути такі поняття як «підхід» і «система». Термін «підхід» містить у собі напрям вивчення процесу, предмету. У даному випадку напрям вивчення безпосередньо управлінського процесу передбачає використання системи принципів, методів і способів управління, які визначаються об'єктом і цілями управління.

«Система» як поняття досліджувалася математиками, кібернетиками, лінгвістами, економістами тощо. Усі визначення залежать від особливостей наукових

розробок у тій чи іншій науковій сфері. Наприклад, у сфері математичних досліджень під системою розуміють частину світу, що складається із множини змінних, яким надаються певні значення; кібернетичних – це пристрій, який приймає входи і генерує виходи; лінгвістичних – це множина правильних висловлювань (формул), економічних – це організації, єдність, що складається з взаємозв’язаних частин.

У цілому можна зазначити, що система – це єдність (упорядкована цілісність), що:

- 1) сприяє досягненню мети;
- 2) складається з об’єктів (взаємозалежних частин, елементів), спроможних взаємодіяти;
- 3) залишається стійкою у часі.

Усі системи за об’єктивністю існування поділяються на дві групи: реальні (фізичні) та абстрактні (математичні моделі, комп’ютерні програми, алгоритми). Також розглядають економічні, біологічні, механічні, соціальні системи, що відносяться до діючих систем. Зокрема, досліджувані економічні системи можна згрупувати за деякими ознаками. Класифікацію економічних систем наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація економічних систем

Класифікаційна ознака	Види систем	Сутність систем
за спроможністю до взаємодії	відкриті	системи, в яких елементи зовнішнього середовища є змінними в управлінні
	закриті	системи, в яких на роботу окремих елементів зовнішні фактори не впливають
за спроможністю до змін	динамічні	системи, що розвиваються, змінюються у динаміці, переходячи з одного стану в інший
	статичні	системи, що не змінюють свій стан
за спроможністю зберігати властивості	детерміновані	системи, що зберігають системні властивості
	стохастичні	системи, що не зберігають системні властивості
за особливостями функціонування	складні	системи, які мають такі властивості, як неоднорідність, емерджентність, багатофункціональність, надійність тощо
	прості	системи, з яких складаються складні; системи, що не мають властивостей, притаманних складним системам

Виходячи із запропонованої класифікації економічних систем (табл. 1), слід підкреслити, що промислове підприємство представляє собою складну, відкриту, динамічну, виробничу, соціотехнічну систему, що саморегулюється і задовольняє потреби споживачів за допомогою вироблених благ в умовах ринкових відносин.

Система, яка саморегулюється, має такі властивості, як керованість в умовах внутрішніх і зовнішніх змін. Соціотехнічна система складається із двох взаємозалежних підсистем, які взаємодіють між собою: технології і ресурси підприємства (технічна підсистема) забезпечують виробничий процес поряд з тими соціальними відносинами (соціальна підсистема), які склалися на підприємстві (це відносини у сфері кадрових змін, стилю управління, комунікацій, мотивацій). Окремо слід виділити такі підсистеми підприємства, як дослідження і розробки, маркетинг, фінанси тощо.

Як систему розглядають управління, що вирішує завдання функціонування підприємства. Крім того управління є важливою частиною економічної системи, функцією якої є досягнення цілей системою в умовах постійних змін середовища, яке впливає на стан системи в цілому.

Безпосередньо системний підхід в управлінні вивчає підприємство як систему, що складається із взаємозв'язаних елементів. Системний підхід передбачає вивчення об'єкта дослідження за *шістьма аспектами* [2, с. 54]: *елементний* (визначення елементів системи, її міцності, рівня спільності системи), *структурний* (визначення типу структури, зв'язків, взаємозалежностей на кількісному та якісному рівні), *функціональний* (визначення функцій системи, підсистем), *інтегративний* (виявлення цілей системи, протиріч та способів їх усунення, визначення основної ланки), *комунікативний* (виявлення зв'язків із іншими системами) та *історичний* (дослідження етапів розвитку системи, прогнозування її перспектив). Даний підхід дозволяє управляти підприємством і забезпечувати досягнення цілей.

Системний підхід до управління передбачає системне вирішення завдань, які постають перед промисловим підприємством. Серед завдань слід відмітити такі основні:

1) управління впливом зовнішнього середовища (стан законів, галузеві пріоритети, зміни у поглядах споживачів, зміни у конкурентів тощо);

2) управління грошовими потоками за усіма видами діяльності (їх достатнє формування і оптимальний розподіл);

3) управління ресурсами (раціональне формування, своєчасне застосування, ефективне використання);

4) управління інвестиціями та інноваціями для забезпечення конкурентоспроможності;

5) встановлення взаємозалежності між поточними і стратегічними планами розвитку підприємства;

б) прогнозування розвитку з урахуванням впливу слабких і сильних сторін.

Отже, можна зробити висновок, що системний підхід в управлінні об'єдную важливі підсистеми управління, утворені на основі завдань управління, для досягнення цілей розвитку підприємства. Сутність системного підходу в управлінні сучасним промисловим підприємством наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Сутність системного підходу в управлінні підприємством

<u>Система управління</u> (необхідність: досягнення цілей розвитку підприємства)			
<u>Підсистеми управління</u> (необхідність: розв'язання окремих завдань для досягнення цілей)			
<i>назва підсистем (об'єктів управління),</i>	<i>у т.ч. елементи підсистем</i>	<i>мета дослідження підсистем (елементів) – вивчення:</i>	<i>результат управління підсистемами (елементами)</i>
– зовнішнє середовище	– макроекономічні фактори; – галузеві фактори	перспектив і ризиків підприємства	недопущення розвитку кризових явищ
– грошові потоки	– позитивні грошові потоки; – від'ємні грошові потоки; – чисті грошові потоки	стану ресурсної бази	ефективне генерування і витрачання
– матеріально-технічні, трудові, інформаційні, організаційні, технологічні ресурси	види ресурсів за їх різноманіттям	стану ресурсної бази	ефективне формування і використання
– інвестиції та інновації	– інвестиційні вкладення; – інвестиційний дохід; – інноваційні перетворення	перспектив розвитку	забезпечення конкурентоспроможності
– поточні і стратегічні плани розвитку	сукупність планів розвитку (план виробництва, збуту, організаційний, фінансовий)	потенційних можливостей, часових змін	досягнення гнучкості у плануванні
– сильні та слабкі сторони розвитку	– розвиток за платоспроможністю; – розвиток за фінансовою стійкістю; – розвиток за діловою активністю; – розвиток за рентабельністю	часових змін, перспектив і ризиків	ефективне прогнозування

Виділені підсистеми і елементи підсистем управління дозволяють акцентувати увагу на важливих аспектах діяльності підприємства і вирішувати завдання управління системно у єдиному полі.

Висновки. Застосування системного підходу в управлінні підприємством дозволяє взаємозв'язано вирішувати системні завдання, котрі об'єднані у підсистеми (елементи), що враховують часовий період управління, ресурсні складові, перспективи розвитку, ризику. Застосування даного підходу сприятиме недопущенню розвитку кризових явищ у процесі функціонування підприємства, оскільки система управління спрямована на передбачення, своєчасне реагування та запобігання таким явищам. У подальших працях передбачається дослідити зв'язок між виділеними підсистемами управління.

Список використаних джерел:

1. Большаков А.С. Современный менеджмент. Теория и практика / А.С. Большаков, В.И. Михайлов. – СПб.: Питер, 2000. – 411 с.:
2. Васильев Ю.В. Теория управления: учебник / Ю.В. Васильев, В.Н. Парахина, Л.И. Ушвицкий. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 608 с.
3. Дафт Р.Л. Менеджмент / Р.Л. Дафт. – СПб: Питер, 2001. – 832 с.
4. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури: пер. с англ. О.И. Медведь. – 3-е изд. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 672 с.
5. Осовська Г.В. Менеджмент організацій: Навч. посібник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2007. – 676с.
6. Теория организации: учебник для вузов / В.Г. Алиев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 431 с.
7. Тимошин А. Системный подход к управлению компанией / А. Тимошин // Менеджмент сегодня. – 2002. – №4. – С. 2 – 5.
8. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Кондор, 2005. – 434 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Система менеджмента: Уч.-практ. пособие – 2.изд. – М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел Синтез", 1997. – 352 с.

Ключові слова: управління, промислове підприємство, підходи до управління, системний підхід, фінансово-господарська діяльність.

Ключевые слова: управление, промышленное предприятие, подходы к управлению, системный подход, финансово-хозяйственная деятельность.

Key words: management, industrial enterprise, approach to management, systematic approach, financial and economic activity.